

MIESTO KONKURENCINGUMO SĄVOKOS IR JŲ LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ

Narimantas Paliulis¹, Renata Činčikaitė²

¹Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuva, narimantas.paliulis@vgtu.lt

²Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuva, renata.cincikaite@vgtu.lt

Anotacija

Straipsnyje pristatoma miesto koncepcijos miesto lygmeniu analizė, miesto konkurencingumo sąvokos analizė, miesto konkurencingumą įtakančių veiksnių analizė. Išskiriami Lietuvos miestų konkurencingumą lemiantys veiksniai, pristatomi ekspertinio tyrimo rezultatai. Miesto konkurencingumo veiksnių mokslinėje literatūroje yra išskiriama labai daug. Remiantis mokslinės literatūros analize, siekiant analizuoti miestų konkurencingumo veiksnius turi būti sudaroma veiksnių sistema, o ne analizuojamas kiekvienas veiksnys atskirai. Siekiant šio tikslo, atlikus literatūros analizę autorių buvo sudarytas veiksnių sistemos paketas, grindžiamas ekspertiniu tyrimu. Atlikus ekspertinį tyrimą, buvo lyginami veiksnių sistemos paketai sudaryti ekspertų ir autorių, atlikus literatūros analizę. Daromos išvados apie veiksnių įtaką Lietuvos miesto konkurencingumui, įvertinamos tendencijos ir pateikiami strateginiai siūlymai gerinant Lietuvos miestų konkurencingumą.

Raktažodžiai: miestas, miesto konkurencingumas, miestų konkurencingumą lemiantys veiksniai.

JEL Klasifikacija: G18, O11, O18, P43, R11, R51, R58.

Įvadas

Pastaruoju metu mokslininkai didelį dėmesį kreipia konkurencingumo problematikos analizei. Konkurencingumo sąvoka analizuojama įvairiais pjūviais: produkto ar paslaugos, įmonės, ūkio šakos, miesto, regiono, šalies. Europos erdvinės plėtros perspektyvoje pateikiama nuostata, kad regionai gali tapti konkurencingais tik tuo atveju, jei jiems priklausantys miestai bus ekonomiškai stiprūs. Tai pagrindžia nagrinėjamos straipsnyje problematikos aktualumą. Tačiau pakankamai mažai (ypatingai Lietuvos mokslininkų tarpe) yra nagrinėjamas miestų konkurencingumas, kuris skiriasi nuo įmonės, prekės ar paslaugos konkurencingumo. Daugelyje mokslinių darbų miestų konkurencingumas suprantamas, kaip vieno miesto lyginimas su kitu pagal įvairius rodiklius ar aspektus. Tačiau miestai, skirtingai nei įmonės, konkuruoja dėl papildomų investicijų, turistų, infrastruktūrinių bei aukštųjų technologijų projektų, ir kt.

Kodėl vieni miestai pritraukia investicijas, žmogiškąjį kapitalą ir tampa vieta, kur gyventojai nori būti, dirbti, o kiti - ne. Kodėl vieni miestai yra ypatingai lankomi turistų, o kiti, nors ir turi visus išteklius – ne. Nuo kokių veiksnių priklauso, ar miestas yra konkurencingas ar ne. Ar miesto konkurencingumui didžiausią įtaką daro geopolitinė padėtis, valdžios institucijų valdymas, ar miesto dydis. Ar galima teigti, kad miestai, kuriuose yra didelis gyventojų tankumas yra konkurencingi. O gal miestų konkurencingumą lemia švietimo įstaigų skaičius mieste?

Siekiant būti konkurencingu būtina žinoti esamą situaciją konkurencinėje aplinkoje, bei formuoti strategiją, stiprinančią padėtį. Tam būtina išskirti miesto konkurencingumą stiprinančius veiksnius ir silpnąsias miesto puses, kurias būtina eliminuoti. Todėl veiksniams įtakojančioms miestų būklei turi būti skiriamas ypatingas dėmesys.

Lietuvoje miesto konkurencingumui stiprinti yra kuriami miesto strateginiai planai, subnacionalinė valdžia valdo, kontroliuoja skirtingus veiksnius, naudoja atskirų veiksnių konkurencingumą lemiančius sverius, tačiau nėra suformuotos vieningos nuomonės apie miesto konkurencingumą lemiančius veiksnius, jų klasifikacija. Literatūros šaltiniuose išskiriami įvairūs veiksniai, lemiantys miesto konkurencingumą: žmogiškieji išteklių, demografinė padėtis, miesto valdžios efektyvumas, miesto plėtros strategija, miesto geografinė padėtis, infrastruktūra, mokesčių sistema, ekonomikos struktūra, kultūra, gyvenimo lygis, produktyvumas, įmonių charakteristikos, verslo aplinka. Ar šie veiksniai yra svarbūs Lietuvos miestams, bus analizuojama ekspertinio vertinimo metu ir rezultatai pateikti šiame straipsnyje.

Straipsnio tikslas - išanalizuoti konkurencingumo koncepciją miesto lygmeniu ir išskirti Lietuvos miestų konkurencingumą lemiančius veiksnius.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sintezė, ekspertinis tyrimas.

Miesto sąvoka

Miesto konkurencingumo analizė sunkiai galima be miesto sąvokos analizės. Mokslinėje literatūroje miestas nagrinėjamas įvairiais aspektais (žr. 1 lentelę). Remiantis Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymu (Žin., 1994, Nr. 60-1183), miestai yra kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų, kurių daugiau kaip 2/3 dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse. Sinkienė (2008, 2009) miestą tapatina su sistema, rezultatu, vieta, organizacija, funkcija. Daugelis mokslininkų miestą analizuoja dvejopai: kaip atskirą intensyviai gyventojų apgyvendintą vietovę – miestą (Borja, 1997, Vanagas, 2003) arba kaip miestą-regioną (Porter, 1997; Kotler, 1993). Šis skirstymas orientuotas nagrinėjant skirtingo dydžio miestus ir miestus darančius skirtingą įtakos bendrai šalies ekonomikai. Miestas kaip vietovė yra naudojamas analizuojant mažus miestus, kurie mažai įtakoja bendrąją šalies ekonomiką, tuo tarpu miestai kaip urbanistiniai regionai – tai dideli miestai, visame pasaulyje žinomi kaip verslo centrai (pvz. Niujorkas, Londonas, Tokijas, Paryžius ir kt.). Miestas-regionas yra suprantamas kaip miestų ir kaimų tam tikroje vietoje junginys, turintis pagrindinį miestą, kurio sėkmingas vystymasis priklauso nuo junginyje dalyvaujančių miestų ir kaimų sėkmingo tarpusavio bendradarbiavimo. Toliau straipsnyje bus analizuojamas miestas kai miestas, nes tai atitinka Lietuvos miestų sistemą.

1 lentelė. Miesto sąvokos apibrėžimai

Autorius	Apibrėžimas
Berry (1964)	Tai sistemos, kurias galima analizuoti tai pat, kaip ir kitas sistemas ir apibūdinti tais pačiais apibendrinimais, konstruktais ir modeliais
Borja, Castells (1997)	tai specifinę socialinių ryšių, kultūros ir ypač politinių savivaldos institucijų sistema
Harris (1997)	tai dinamiškiausi ekonominės transformacijos globaliajame lygmenyje centrai
Begg (2004)	tai sisteminis reiškinys, kuriam priskiriami patys įvairiausi aspektai: politiniai, ekonominiai, socialiniai, etiniai, technologiniai, teisiniai ir kt.
Ratcliffe (2005)	tai ypač didieji, yra pagrindinis bet kurios šalies ekonomikos variklis

Atlikus analizę (Kresl, 1995; Begg, 2004; Porter, 1990) galima apibendrintai teigti, kad miestas kaip ekonominė socialinė sistema pasižymi tokiomis savybėmis:

- Atvirumas - miesto sistemos niekada nebūna visiškai izoliuotos nuo jų išorinės aplinkos; ir kuo didesnis miestas, tuo šie ryšiai yra įvairesni. “Miestai turi ryšį su kitais miestais, kita aplinka. Taip susidaro dar kompleksiškesnė miesto ir jo aplinkos sąveikos struktūra (Pumain, 2007).
- Kompleksiškumas – miestai yra kompleksinės sistemos, valdomos įvairaus laipsnio galių, sąveikaujančių skirtinguose laiko ir erdvės lygmenyse nelinejiniu būdu.
- Dinamiškumas – miesto kaip sistemos plėtotė priklauso nuo vidinių bei išorinių miesto elementų bei jos sąveikos

Toliau straipsnyje bus naudojama miesto, kaip sistemos, kuri pasižymi atvirumo, kompleksiško, dinamiško savybėmis ir jos tolimesnė gyvavimo sėkmė priklauso nuo tam tikrų įtakančių veiksnių pokyčių, sąvoka. Šios sąvokos naudojimas leidžia į miestą žiūrėti kaip į gyvą ekonominę socialinę sistemą ir miesto konkurencingumo problematiką nagrinėti ne statiniu, o dinaminiu aspektu.

Miesto konkurencingumo sąvoka

Konkurencingumo sąvoka tapo viena iš sudėtingiausiai apibrėžiamų sąvokų. Tai susiję su tuo, kad konkurencingumas nagrinėjamas įvairiais lygmenimis: darbuotoj, įmonės, kaimo, miesto, regiono, šalies. Iki šiol mokslinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės tarp mokslininkų dėl miesto konkurencingumo sąvokos. Remiantis OECD (2005), miesto konkurencingumas – tai laipsnis, kuriuo laisvos ir teisingos rinkos sąlygomis, miestas gali gaminti produktus ir paslaugas, tenkinančius tarptautinių rinkų išbandymus, tuo pačiu metu ilgą laiką palaikant ir didinant tikrąsias savo gyventojų (darbuotojų) pajamas. Šiame apibrėžime miesto konkurencingumas vertinamas per produktų sukurtų šiame mieste konkurencingumą ir gyventojų pajamas, tačiau nėra įvertintas teikiamų paslaugų konkurencingumas, gyventojų išsilavinimas, investicijos. Apie sėkmingų įmonių pritraukimą užsimena Storper (1997), kuris miesto konkurencingumą apibrėžia kaip ekonomikos gebėjimą pritraukti ir išlaikyti firmas, turinčias stabilias ar augančias rinkos dalis tam tikrose veiklose, tuo pačiu palaikant ar didinant jose dalyvaujančių žmonių gyvenimo lygį. Tačiau nėra kalbama apie vietovės vertę, ką akcentuoja Begg (2004) savo apibrėžime: miesto konkurencingumas – tai įvairiapusės institucijų, atstovaujančių tam tikroms sritims, pastangos sustiprinti savo vietovės privalumus sumaniai valdant tam tik-

ras savybes, kurios įtakoja jų teritorijos, kaip įvairių veiklų vietovės, vertę. Linnamma (2001) nuomone, miesto konkurencingumą sudaro šeši tarpusavyje susiję elementai: infrastruktūra, žmogiškieji ištekliai, gyvenamosios aplinkos kokybė, institucijos, efektyvūs plėtros tinklai bei dalyvavimas tinkluose (sajungose). Atsiranda naujas elementas - dalyvavimas tinkluose (sajungose). Mokslininkas apibrėžia, kad miesto konkurencingumas priklauso nuo padėties su kaimynais. Jis akcentuoja sąjungas. Tuo tarpu Kresl (1995) labai konkrečiai apibrėžia miesto konkurencingumą, išskirdamas šešis kiekybinius ir kokybinius požymius: kuriamos aukštų gebėjimų reikalaujančios ir aukštą pridėtinę vertę kuriančios darbo vietos; gamyba turi išsiplėtoti į aplinkai nekenksmingas prekes ir paslaugas; gamyba turi koncentruotis į pageidaujамų savybių prekes ir paslaugas; ekonomikos augimo tempai turi leisti pasiekti visišką užimtumą; miestas turi specializuotis veiklose, kurios leistų jam kontroliuoti savo ateitį; miestas turi gebėti sustiprinti savo poziciją kitų miestų hierarchijoje. Jiang ir Shen (2010), Piliutyte (2007), Shen (2004) miesto konkurencingumą glaudžiai sieja su miesto valdymu. Gera strategija, tinkamas sprendimų priėmimas – pagrindas užtikrinantis ilgalaikį sėkmingą vystymą. Rogerson (1999) miesto konkurencingumą sieja su aukštu pragyvenimo lygiu. Tuo tarpu Webster ir Muller (2000) miestų konkurencingumą tapatina su įmonės (verslo) konkurencingumu. Miestų konkurencingumas reiškia urbanistinio regiono gebėjimą gaminti ir parduoti produktų rinkinį (prekes ir paslaugas), kurie pasižymi aukšta verte (nebūtinai mažiausia kaina), palyginti su panašiais kitų miestų produktais. Tam prieštarauja Lever (1993) ir Turok (2004), teigiantys, kad miestų konkurencija skiriasi nuo verslo įmonių konkurencijos. Miestai konkuruoja tam, kad padidintų savo patrauklumą potencialioms tikslinėms rinkoms, šiuolaikinei infrastruktūrai, aukštom technologijoms, inovacinei veiklai. Vietovės tai pat konkuruoja, kad padidintų gyvenimo kokybę bei aplinkos sąlygų standartus. Straipsnio autoriai sutinka su mokslininkais, kad konkuruoja verslas, o ne miestai, tačiau pabrėžia miesto aplinkos būklės ir sąlygų svarbą verslo konkurencingumui stiprinti.

Mokslininkai (Bruneckienė, Guzavičius, Činčikaitė, 2010, Snieška, Bruneckienė, 2009, Bruneckienė, Činčikaitė, 2009) miesto konkurencingumą apibūdino kaip miesto gebėjimą išnaudoti miesto konkurencingumą didinančius veiksnius, siekiant išlaikyti savo konkurencingumą kitų miestų atžvilgiu. Šis požiūris konkurencingumą leidžia analizuoti kaip stiprinantį procesą, kur dalyvauja esami konkurencingumo veiksniai (įeigos), kurie sukuria būsimus konkurencingumo veiksnius (produkcija), o šie veiksniai tampa naujo proceso esamais konkurencingumo veiksniais (įeigomis). Šis procesas gali būti ir atvirkštinis, tačiau miesto konkurencingumo gerinimas yra nenutrūkstamas ir ciklinis procesas.

Atlikta analizė leidžia apibendrintai teigti, kad miesto konkurencingumas - tai gebėjimas sudaryti tinkamas sąlygas verslui būti konkurencingu ir stiprinti savo konkurencingumą, tuo pat metu išlaikant aukštas pragyvenimo sąlygas mieste ir dalyvaujant sąjungose su kitais miestais. Svarbiausi miesto konkurencingumo iššūkiai – tai išlaikant esamą sistemą pasiekti užsibrėžto konkurencingumo lygmens, sukuriant lanksčią, inovatyvumą pasižyminčią vietos ekonomikos struktūrą. Tuo tikslu miestai konkuruoja, norint prisitraukti ir išlaikyti potencialius aukštos kvalifikacijos darbuotojus, verslininkus. Tai pat didelį dėmesį skiria turizmui.

Miesto konkurencingumą lemiančių veiksnių analizė

Miestų konkurencingumo problematiką nagrinėjančius mokslinius darbus galima suskirstyti į dvi grupes:

- Moksliniai darbai, kuriuose miestų konkurencingumas nagrinėjamas kompleksiskai, t.y. analizuojama grupė konkurencingumo veiksnių;
- Moksliniai darbai, kuriuose nagrinėjamas konkretus konkurencingumo veiksnys.

Nors daugelio mokslinių darbų pagrindinis tikslas yra identifikuoti konkurencingumo veiksnius bei tarpusavyje palyginti miestus, tačiau jie skiriasi išsikeltais uždaviniais ir darbo atlikimo metodika.

Mokslinėje literatūroje išskiriama daugybė miesto konkurencingumą lemiančių veiksnių. Jie klasifikuojami įvairiai. Vieni autoriai veiksnius klasifikavo pagal veiksnių atsiradimo pobūdį, Lengyel (2003), Bristow (2005), cituodamas Kresl (1995) - pagal daromą poveikį plėtrai, Reiljan ir kt. (2000) - pagal veiksnių kontroliavimo galimybę. Vienas dažniausiai minimų moksliniuose šaltiniuose klasifikacijų - tai vidiniai ir išoriniai veiksniai (žr. 2 lentelę). Bristow (2005) citavo Deas, Giordano (2001), teigusius, kad konkurencingumas priklauso nuo pirminių išteklių, esančių geografiniame vienetė, visumos, o jo rezultatas – nuo firmų, besinaudojančių šiais ištekliais, rezultatų. Porter (1990) pabrėžė, kad konkurencinį pranašumą lemia strateginis vietinių veiksnių pranašumų panaudojimas.

Analizuojant vidinių veiksnių gausą, pastebima, kad didžioji dalis autorių įvardija: inovaciją, informaciją, žinias, kūrybiškumą, žmogiškuosius išteklius, talentą. Tik Budd (1998) pagrindiniais vidiniais veiksniais

įvardijo miesto dydį, vietos ekonomiką. Jis labiau akcentavo teritorinį suskirstymą. Tai pat autoriai didelį dėmesį kreipė į tarpavivaldybinį bendradarbiavimą, infrastruktūrą, fizinius vietovės pranašumus.

2 lentelė. Miesto konkurencingumą lemiantys vidiniai ir išoriniai veiksniai

Klasifikacija	Paaškinimas	Autorius
Išoriniai veiksniai	Nacionalinės ekonomikos veikla, transporto ir komunikacijų kaštai; ekonominis ir finansinis mobilumas; technologinių ir kultūrinių pokyčių difuzija tarp šalies ir urbanistinių sistemų.	Cheshire ir Hay (1989)
Vidiniai veiksniai	Inovacija; informacija; žinios; kultūra; kūrybiškumas; lokaliai veiksniai.	Jacobs (1970), Castells (1989), Storper (1997), Hall (1998), Scott (2001), Florida (2002)
	Miesto dydis; vietos ekonomika;	Budd (1998)
	Žinios ir gebėjimai, organizaciniai gebėjimai, kvalifikuota darbo jėga, žmogiškieji ištekliai, vietos lyderis, inovatyvumas, kūrybiškumas, talentas, tolerancija.	Begg (1999), Webster ir Muller (2000), Turok ir kt., (2003), Florida (2002)
	Vietos institucijos, koordinuoti vietos organizacijų veiksmai, tarpavivaldybinis bendradarbiavimas, viešojo ir privati partnerystė, aktyvi bendruomenė, sąmoningi piliečiai, integruota antrepnerių bendruomenė, vietinės plėtros strategijos, vizija ir strategija	
Fizinis kapitalas, teritorijos vertybės, infrastruktūra, fiziniai vietovės pranašumai, būstas, vieta, įvaizdis.		

Kiti mokslininkai konkurencingumo veiksnius klasifikuoja į politinius-teisinius, ekonominius, socialinius, technologinius, gamtinės ir ekologinės aplinkos būklės. Dar kiti mokslininkai veiksnius klasifikuoja į:

- Plėtros veiksnius arba išankstinius veiksnius – veiksniai, tiesiogiai ir iškart veikiantys regiono pajamas, darbo našumą ir užimtumą. Prie plėtros veiksmių mokslininkai priskyrė mokslinių tyrimų ir technologinę plėtrą, smulkias ir vidutines įmones, tiesiogines užsienio investicijas, infrastruktūrą ir žmogišką kapitalą, institucijas ir socialinį kapitalą. Šie veiksniai yra priskiriami prie vidinių veiksmių.
- Sėkmės veiksniai - veiksniai, netiesiogiai ir ilgesniame laiko periode veikiantys miestų konkurencingumą ir plėtros veiksniai. Lengyel (2003), atsižvelgdamas į veiksmio poveikį konkurencingumui, išskyrė jų dešimt: ekonominė struktūra, inovacijos, miesto pasiekiamumas, darbuotojų kvalifikacija, socialinė struktūra, kompetencijų centrai, gyvenamoji ir gamtinė aplinka, regiono identitetas.

Kresl (1995) siūlo klasifikuoti miestų konkurencingumą lemiančius veiksnius į dvi grupes: Ekonominiai veiksniai – gamybos veiksniai, infrastruktūra, vieta, ekonomikos struktūra, miesto įstaigos. Strateginiai veiksniai - valdžios efektyvumas, miesto strategija, privataus ir viešojo sektoriaus partnerystė, institucinis lankstumas. Lever (1993) atliktoje studijoje išskiriamos šios pagrindinės Europos miestų sąlygos, turinčios tiesioginės įtakos jų konkurencingumui: miesto dydis ar sostinės statusas, miesto geografinė padėtis - šalis centrinėje dalyje ar periferijoje; miesto geografinė padėtis Europoje - šiaurėje ar pietuose. Lever (1993) tyrimo rezultatai sutampa su Budd (1998), tačiau šis mokslininkas akcentuoja vietos ekonomiką, šalies vyriausybės politiką. Tačiau pasak Lever (1993), miesto konkurencingumas priklauso tik nuo geografinės padėties. Šis teiginys yra labai abejotinas, nes vadovaujantis juo, galima teigti, kad jei miestas yra geroje geografinėje padėtyje, jo valdyti nereikia, ir priešingai, jei miestas yra netinkamoje padėtyje - jis negali tapti konkurencingu.

Nors skirtingi autoriai konkurencingumo veiksnius klasifikavo nevienodai, tačiau visi pritarė, kad konkurencingumą veikia ne vienas, o visa gausybė jų. Be to, konkurencingumo veiksniai yra glaudžiai tarpusavyje susiję, todėl vieno plėtra daro įtaką kitų veiksmių plėtrai ir bendram regiono konkurencingumui.

Atlikta teorinė veiksmių analizė leido daryti prielaidą, kad Lietuvos miestų konkurencingumui didžiausią įtaką daro šie veiksniai:

- Įmonių konkurencingumas. Autoriai sutinka su Webster ir Muller (2000) išvada, kad viena iš sąlygų būti miestui konkurencingam – turėti konkurencingą verslą.
- Investicinis patrauklumas. Miestas turi būti patrauklus investicijoms, tai jis galės kurti inovatyvius produktus, plėsti verslą ir užtikrinti aukštą pragyvenimo lygį. Be investicijų nėra įmanomas nei verslo, nei miesto infrastruktūros vystymasis.
- Patrauklumas turistams. Miestas, kuris yra patrauklus turizmui, pritraukia finansines lėšas iš turizmo.

- Miesto ekonomikos atvirumas. Kuo didesnis ekonomikos atvirumo laipsnis, tuo aukštesnis pajamų lygis.
- Mokslo ir švietimo infrastruktūra. Tai vienas pagrindinių veiksnių, įtakančių žmogaus išsilavinimo galimybes ir sugebėjimą prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų bei formuojančių darbo rinkos efektyvumą.
- Gyvenimo sąlygos mieste (poilsio ir kultūros infrastruktūra, saugumas, medicininės apsaugos infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė (užterštumas), būsto įsigijimo/nuomos galimybės). Tai vieni iš veiksnių, lemiančių žmogaus pasirinkimą kur gyventi.
- Geografinė padėtis. Labai svarbus veiksnys įtakojančias susisiekimą su kitais miestais, bendradarbiavimą.

Šie veiksniai yra išskirti kaip pagrindiniai miestų konkurencingumą lemiantys veiksniai, remiantis moksline literatūra. Jų svarbą Lietuvos miestų konkurencingumui autoriai patvirtins arba paneigs atlikę ekspertinį tyrimą.

Miesto konkurencingumo veiksnių ekspertinis vertinimas

Ekspertinis vertinimas – metodas, nustatantis tam tikrų veiksnių/rodiklių svarbą/palyginimą su kitais toje imtyje dalyvaujančiais veiksniais/rodikliais. Nors Merkys (1995) pabrėžė, kad šiuo metodu gautos žinios yra subjektyvios, susijusios ir su asmeniška nuomone, ir su vertybių, jausmų, pasaulėžiūros sritimi, tačiau pasak Kardelio (2005), specialiai parinktų žmonių, turinčių tam tikros srities žinių, apklausa leidžia pasiekti mokslinį objektyvumą.

Tyrimui atliktu buvo sudaryta anketa, kuri ekspertams buvo išsiųsta elektroniniu paštu. Tyrimas atliktas 2010 metų lapkričio mėnesį.

Tyrimo buvo apklausta 50 ekspertų, kurių veikla susijusi su miestų ar regionų strateginiu planavimu, plėtra, teritorijų socialinio – ekonominio vystymosi skatinimu. Tyrimo dalyvavo 5 ekspertai, turintys iki 1 metų darbo patirtį; 10 ekspertų – nuo 1 iki 3 metų; 14 ekspertų – nuo 3 iki 5 metų; 18 ekspertų – nuo 5 iki 10 metų; 3 ekspertai - daugiau nei 10 metų. Apklausoje dalyvavusių asmenų kvalifikacija ir praktinis patyrimas leidžia juos traktuoti miestų konkurencingumo veiksnių vertinimo ekspertais.

Geografiniu požiūriu ekspertinis vertinimas apėmė visus tankiausiai apgyvendintus Lietuvos miestus.

Konkurencingumą lemiančių veiksnių ir atskirų jų grupių svorio koeficientai nustatyti statistinio vidurkio metodu pagal formulę:

$$\text{svorio koeficientas} = \frac{\bar{s}_i}{\sum_{i=1}^m \bar{s}} \quad (1)$$

kur, $\bar{s}_i$ - statistinis vidurkis, $\sum_{i=1}^m \bar{s}$ - statistinių vidurkių suma.

Svorio koeficientas kinta nuo 0 iki 1. Kuo jis didesnis, tuo konkurencingumą lemiantis veiksnys daro didesnę įtaką. Visų veiksnių svorio koeficientų suma lygi 1.

Gauti ekspertų vertinimo rezultatai leido nustatyti Lietuvos miestų konkurencingumą lemiančių veiksnių svarbą (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Lietuvos miestų konkurencingumą lemiančių veiksnių svarba

Veiksny	Svorio koeficientas	Veiksny	Svorio koeficientas
Įmonių konkurencingumas	0.12	Gyventojų migracija	0.045
Miesto ekonomikos atvirumas	0.11	Darbingo amžiaus gyventojų dalis	0.045
Miesto investicinis patrauklumas	0.105	Poilsio ir kultūros infrastruktūra	0.04
Miesto turistinis patrauklumas	0.08	Viešas saugumas	0.035
Mokslo ir studijų infrastruktūra	0.075	Medicininės apsaugos infrastruktūra	0.035
Materialinės gerovės lygis	0.07	Būsto įsigijimo/nuomos galimybės	0.03
Miesto valdymo efektyvumas	0.07	Gyvenamosios aplinkos kokybė (užterštumas)	0.025
Darbo rinkos efektyvumas (prisitaikymas prie rinkos sąlygų)	0.065		
Susisiekimo infrastruktūra	0.05		

Remiantis ekspertais, didžiausią įtaką Lietuvos miestų konkurencingumui daro įmonių konkurencingumas (0,12 balo), miesto ekonomikos atvirumas (0,11 balo) ir miesto investicinis patrauklumas (0,105 balo). Šių veiksnių plėtra arba sąlygų sudarymo šioms veiksnams stiprėti darys didžiausią įtaką miestų konkurencingumo didėjimui. Miesto turistinis patrauklumas, mokslo ir studijų infrastruktūra, materialinės gerovės lygis užtikrina turistų, studentų ir gyventojų pritraukimą ar išlaikymą mieste. Šiuos veiksnius autoriai priskyrė bazinėmis ir būtinomis sąlygomis įmonių konkurencingumui bei ekonomikos atvirumui didinti. Miesto valdymo efektyvumas be abejo užima svarbų vaidmenį miesto konkurencingumo didinimo procese, tačiau jis nėra lemiamas. Jį autoriai priskyrė prie būtinų, tačiau nepakankamų sąlygų. Prie būtinų miesto konkurencingumo sąlygų autoriai priskyrė darbo rinkos efektyvumą (pritaikymą prie rinkos sąlygų) ir susisiekiimo infrastruktūrą.

Nors autoriai mano, kad gyventojų emigracija ir darbingo amžiaus gyventojų dalis yra smarkiai darančios įtaką miesto konkurencingumui, tačiau ekspertai jų svarbą įvertino po 0,045 balo. Autoriai daro prielaidą, kad tokį rezultatą lėmė tai, kad darbo rinkos efektyvumą ekspertai priskyrė prie svarbesnių veiksnių nei emigracija, tačiau pastarieji veiksniai tiesiogiai susijusi su darbo rinkos efektyvumu. Šių veiksnių plėtra/stiprinimas tiesiogiai atsilieptų darbo rinkos efektyvumo didėjimui.

Straipsnio autoriai, atsižvelgdami į ekspertinio vertinimo rezultatus, tokius veiksnius kaip poilsio ir kultūros infrastruktūra, viešas saugumas, medicininės apsaugos infrastruktūra, būsto išsigijimo/nuomos galimybės, gyvenamosios aplinkos kokybė (užterštumas) priskyrė prie būtinų, bet nepakankamų sąlygų miesto konkurencingumui. Autoriai juos labiau priskiria prie miestų ekonominės socialinės plėtros veiksnių, o ne prie konkurencingumo veiksnių.

Išvados

1. Požiūrio į miestą, kaip į sistemą, pasižyminčios atvirumo, kompleksiskumo, dinamiškumo savybėmis ir kurios tolimesnė gyvavimo sėkmė priklauso nuo tam tikrų įtakojančių veiksnių pokyčių, naudojimas leidžia į miestą žiūrėti kaip į gyvą ekonominę socialinę sistemą ir miesto konkurencingumo problematiką nagrinėti ne statiniu, o dinaminiu aspektu.
2. Požiūrio į miesto konkurencingumą, kaip į gebėjimą sudaryti tinkamas sąlygas verslui būti konkurencingu ir stiprinti savo konkurencingumą, tuo pat metu išlaikant aukštas pragyvenimo sąlygas mieste ir dalyvaujant sąjungose su kitais miestais, naudojimas, leidžia į miestų konkurencingumą žiūrėti kaip į nenutrūkstamą ir ciklinį procesą, kur esami konkurencingumo veiksniai sukuria būsimus konkurencingumo veiksnius, o pastarieji tampa naujo proceso veiksniais.
3. Konkurencingumą lemiančių veiksnių klasifikacija pagal įvairius kriterijus leidžia išgryninti pačius konkurencingumą lemiančius veiksnius ir jų tarpusavio ryšius ir sukuria metodologinį pagrindą jų daromos svarbos bendram miesto konkurencingumui nustatymui.
4. Remiantis ekspertiniu vertinimu, didžiausią įtaką Lietuvos miestų konkurencingumui daro įmonių konkurencingumas, miesto ekonomikos atvirumas ir miesto investicinis patrauklumas. Miesto turistinis patrauklumas, mokslo ir studijų infrastruktūra, materialinės gerovės lygis priskirtini bazinėms ir būtinoms sąlygoms įmonių konkurencingumui bei ekonomikos atvirumui didinti. Miesto valdymo efektyvumas, darbo rinkos efektyvumas (pritaikymas prie rinkos sąlygų) ir susisiekiimo infrastruktūra priskirtina prie būtinų, tačiau nepakankamų sąlygų miesto konkurencingumo didėjimui. Yra tiesioginis ryšys tarp gyventojų emigracijos, darbingo amžiaus gyventojų dalies ir darbo rinkos efektyvumo. Poilsio ir kultūros infrastruktūra, viešas saugumas, medicininės apsaugos infrastruktūra, būsto išsigijimo/nuomos galimybės, gyvenamosios aplinkos kokybė (užterštumas) priskirtini prie miestų ekonominės socialinės plėtros veiksnių, o ne prie konkurencingumo veiksnių.

Literatūra

1. Begg, I. Cities and Competitiveness. South Bank University.
<http://www.competitiveness.org/article/articleview/644/1/31/>
2. Berry, B. (1964). Cities as Systems within Systems of Cities. Papers and Proceedings of the Regional Science Association, Vol. 13, 147–163.
3. Borja, J. and Castells, M. (1997). Local and Global: Management of Cities in the Information Age. London:Earthscan.
4. Bristow, G. (2005). Everyone's a 'winner': problematising the discourse of regional competitiveness. Journal of Economic Geography, Vol. 5, Issue 3, p. 285-304.

5. Bruneckienė, J., & Činčikaite, R. (2009). Šalies regionų konkurencingumo vertinimas regionų konkurencingumo indeksu: tikslumo didinimo aspektas. *Ekonomika ir vadyba- Economics & Management*(14). 700-708.
6. Bruneckienė, J., Guzavičius, A., & Činčikaitė, R. (2010). Measurement of Urban Competitiveness in Lithuania. *Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics* 21 (5), 493-508.
7. Budd, L. (1998). Territorial Competition and Globalisation: Scylla and Charybdis of European Cities. *Urban Studies*, Vol. 35, 663-685.
8. Castells, M. (1989). *The Informational City; Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*. Oxford/Malden, MA: Blackwell.
9. Cheshire, P. and Hay, D. G. (1989). *Urban Problems in Western Europe: An Economic Analysis*. London: Unwin Hyman.
10. Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. 1st ed. Perseus Books Group.
11. Hall, P. (1998). *Cities in Civilization: Culture, Innovation, and Urban Order*. London: Weidenfeld & Nicolson.
12. Harris, N. (1997) *Cities in a Global Economy: Structural Change and Policy Reactions*. *Urban Studies*, Vol. 34, No 10, 1693-1703.
13. Jacobs, J. (1970). *The Economy of Cities*. New York: Vintage Books.
14. Jensen-Butler, C. (1997). Competition between Cities, Urban Performance and the Role of Urban Policy: a Theoretical Framework. In: C. Jensen-Butler, A. Shachar, and J. van Weesep (Eds.). *European Cities in Competition*, 3-42. Aldershot: Avebury.
1. Jiang, Y., & Shen, J.(2010).Measuring the Urban Competitiveness of Chinese Cities in 2000. *Cities* 27, 307–314
2. Kardelis, K. (2005). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: (edukologija ir kiti socialiniai mokslai): vadovėlis. 3-iasis leidimas, Šiauliai: Lucilijus.
3. Kotler, Ph., Hainer, D.H. and Rein, I. (1993). *Marketing Places*. New York: The Free Press.
4. Kresl, P. K. (1995). The Determinants of Urban Competitiveness: a Survey. In P. K. Kresl, and G. Gappert. *North American Cities and the Global Economy*. Beverly Hills: Sage, 45-68.
5. Lengyel, I. (2003). Economic Growth and Competitiveness of Hungarian Regions. Paper prepared for „Reinventing Regions in the Global Economy“ RSA Conference, 12th – 15th April 2003, Pisa, Italy, p. 18.
6. Lever W.F. (1993). Competition within the European Urban System. *Urban Studies*, Vol. 30, No.6, 935-948.
7. Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas, (1994). Valstybės žinios, Nr. 60-1183. Prieiga internetu: <http://www3.lrs.lt>.
8. Masure, Ph. (2003). Variables and Indicators of Vulnerability and Disaster Risk for Land-use and Urban or Territorial Planning. Information and Indicators Program for Disaster Risk Management. Inter-American Development Bank. Manizales – Colombia.
9. Merkys G. (1995). Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys: (paskaitų konspektas). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas, 63 p.
10. OECD, (2005). *Building Competitive Regions: Strategies and Governance*, OECD publications, France.
11. Piliutyte, J. (2007). Miestų konkurencingumo koncepcija ir analizės lygmenys. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 19, 81-90.
12. Porter, M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press.
13. Pumain, D. *Scaling Laws and Urban Systems*. European Research Programme ISCOM. <http://www.Santfe.edu/research/publications/workingpapers/04-02-02.pdf>
14. Ratcliffe, J. *Competitive Cities: Five Keys to Success*. http://www.chforum.org/library/compet_cities.html
15. Reiljan, J., Henrikus, M., Ivanov, A. (2000). Key issues in defining and analyzing the competitiveness of a country. Tartu University Press, 59 p.
16. Rogerson, J. R. (1999). Quality of Life and City Competitiveness. *Urban Studies*. Vol. 36, No. 5-6, 969-985.
17. Scott, A.J. (2001). *Global City-Regions: Trends, Theory, Policy*. New York: Oxford University Press.
18. Shen, J. (2004). Urban Competitiveness and Urban Governance in the Globalizing World. *Asian Geographer* 23(1-2), 19-36.
19. Sinkiene, J. (2008). Miesto konkurencingumo veiksniai. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 25. 67-82.
20. Sinkiene, J. (2009). Competitiveness Factors of Cities in Lithuania. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 29. 47-53.
21. Snieska, V., & Bruneckiene, J. (2009). Measurement of Lithuanian Regions by Regional Competitiveness Index. *Inžinerine Ekonomika-EngineeringEconomics*(1), 45-57.

22. Sotarauta, M. & Linnamaa, R. (2001). Urban Competitiveness and Management of Urban Policy Networks: Some Reflections from Tampere and Oulu. Access by internet: http://personal.inet.fi/tiede/markku.sotarauta/verkkokirjasto/urban_competitiveness.pdf
23. Storper, M. (1997). The Regional World; Territorial Development in a Global Economy. New York/London: The Guilford Press.
24. Turok, I. (2004). Cities, Regions and Competitiveness. Regional Studies, Vol. 38.9, December, 1069–1083.
25. Vanagas, J. (2003). Miesto teorija. Vilniaus dailės akademijos leidykla.
26. Webster, D., & Muller, L. (2000). Urban Competitiveness Assessment in Developing Country Urban Regions: the Road Forward. Paper prepared for Urban Group, INFUD. The World Bank, Washington D.C, July 17, 47 p.

ANALYSIS OF THE CONCEPT AND MAIN FACTORS OF URBAN COMPETITIVENESS

Narimantas Paliulis, Renata Cincikaitė

Summary

Recently, the researchers pay great attention to the analysis of problematic of competitiveness. The concept of competitiveness is used for the analysis of various issues: the product or service, business, industry, city, region or country. European Spatial Development Perspective contains a provision that regions can become competitive only if they contain the economically powerful cities. This justifies the relevance of the problematic of the article. However, the relatively little (especially among the scientists of Lithuania) is considered the concept of urban competitiveness, which differs from the competitiveness of company, product or service. In many scientific studies the urban competitiveness is analyzed in the comparison the city to the other city by one or many different indicators or spheres.

Different factors that determine urban competitiveness are identified in scientific literature: human resources, demographic situation, effectiveness of city government, geographic position of the city, infrastructure, taxation system, economic structure, competitiveness of business, culture, living standard, level of productivity, innovation, business environment, etc. What factors are important for the improvement of urban competitiveness in Lithuania will be analysed and which of them are the most important will be evaluated by experts in this article.

The objective of the article is to analyze the concept of urban competitiveness and identify the main important factors of urban competitiveness in Lithuania

The analysis let to identify, that the use of the approach to the city as to a system, characterized by openness, complexity, dynamics and which the success depends on the change of certain factors, allows analyzing the city as a living economic social system. Such approach allows analyzing the competitiveness of the city in dynamic aspect. The use of the approach to the urban competitiveness as the ability to create the right conditions for business to be competitive and strengthen their competitiveness, while maintaining a high standard of living conditions, allows analyzing the urban competitiveness as the continuous and cyclical process, where the present competitive factors create the future competitive factors and they become the present competitive factors for the new process of improving the urban competitiveness. The classification of factors affecting the urban competitiveness by various criteria let identifying the main factors of urban competitiveness and interrelations among them and creates the methodological basis for identification of the importance of the impact of the factor on total urban competitiveness. According to expert evaluation, the greatest impact on the competitiveness of cities in Lithuania makes the company competitive, urban economic openness and investment attractiveness of the city. City tourist attraction, education and training infrastructure, the level of material well-being are attributable to the basic and necessary conditions for business competitiveness and increasing economic openness. Urban management efficiency, labor market efficiency (adaptation to market conditions) and the transportation infrastructure are attributable to necessary but not sufficient conditions for the competitiveness of city. There is a direct link between emigration, the working-age population and labor market efficiency. Recreational and cultural facilities, public safety, medical care facilities, home purchase / lease options, home environment quality (pollution) are attributable to the urban social economic development factors, rather than to factors of competitiveness.

Keywords: city, urban competitiveness, factors of urban competitiveness, improvement of competitiveness.

JEL Classification: G18, O11, O18, P43, R11, R51, R58.